

Inhoudstafel

Woord vooraf	V
Deel 1. Inleidende beschouwingen	1
I. Intro	1
II. Onderzoekskader	6
A. Kernbegrippen	6
1. Alternative dispute resolution (ADR)	6
1.1. Oplossings- & beslechtingmethoden	7
1.2. Gerechtelijk & buitengerechtelijk aanbod	8
2. Bemiddeling	9
2.1. Omschrijving & kenmerken	9
2.2. Stijlen	12
2.3. Onderscheid met andere oplossingsmethoden	13
3. Gerechtelijke bemiddeling	18
4. Verwijzen naar bemiddeling	20
B. Aanleiding voor het onderzoek	20
1. Toegenomen aandacht voor bemiddeling en het huidig wettelijk kader	20
2. Het verwachte resultaat blijft echter uit	23
3. Bemiddelingsparadox	26
C. Onderzoeksvraag en doelstellingen	29
III. Onderzoeksmethoden	31
A. Algemene toelichting	31
1. Juridisch & sociaal-wetenschappelijk onderzoek	31
2. Bevraging van professionele actoren	32
2.1. Erkende bemiddelaars	34
2.2. Magistraten	35
2.3. Advocaten	35
2.4. Notarissen	36
3. Juridische analyse	36
B. Kwalitatief onderzoek	36
1. Selectie van de onderzoekseenheden	38
1.1. Individuele interviews	38
1.2. Focusgroepen	40
2. Het gesprek	42
2.1. Semigestructureerd verloop	42
2.2. Verwerking	43

C. Kwantitatief onderzoek	43
1. Totale onderzoekspopulatie	44
2. Responsgroep	45
2.1. In beeld	45
2.2. Representativiteit	49
3. Praktische werkwijze	50
3.1. Testronde & vertaling	51
3.2. Verzending	52
3.3. Verwerking	53
IV. Tussenconclusie	53
Deel 2. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek	55
I. Gerechtelijke bemiddeling: stand van zaken	55
A. Het kwalitatief onderzoek	55
1. Positieve ontwikkelingen	55
1.1. Bemiddeling als hype	56
1.2. Tevredenheid en succes	57
2. Niettemin... beperkt gebruik	58
2.1. Gerechtelijke vs. buitengerechtelijke bemiddeling	58
2.2. Evoluties in diverse sectoren	59
3. Professionele doorverwijzing verloopt niet optimaal	62
3.1. Advocaat-verwijzer	63
3.2. Notaris-verwijzer	64
3.3. Rechter-verwijzer	64
4. Gebrek aan kennis	66
5. Vergelijking met evoluties in Nederland	68
B. Het kwantitatief onderzoek	71
1. Stand van zaken	72
1.1. Nood aan verwijzing?	72
1.2. Frequentie van het verwijzingsgedrag	74
2. Factoren die het verwijzingsgedrag beïnvloeden	76
2.1. Fase verwijzing: justitieel/prejustitieel	76
2.2. Sector waarin men werkzaam is	78
2.3. Kennis van/ervaring met bemiddeling	80
2.4. Beeld van justitie & bemiddeling	83
3. Ervaring met bemiddeling en tevredenheid	85
C. Tussenconclusie	88
II. Potentieel van gerechtelijke bemiddeling	89
A. Het kwalitatief onderzoek	90
1. Onduidelijke rolverdeling juridische actoren/bemiddelaar	90

1.1. Advocaat & bemiddeling	90
1.2. Magistraat & bemiddeling	92
1.3. Notaris & bemiddeling	95
2. Bijzondere uitdaging: bemiddeling in rechtszaken	96
2.1. Geen uniforme beoordelingscriteria	96
2.2. Bemiddeling in rechtszaken, te laat?	98
2.3. Escalatie van conflicten	100
2.4. Eerdere regelingspogingen	102
B. Het kwantitatief onderzoek	104
1. Percepties omtrent de tussenkomst van een bemiddelaar	104
1.1. T.o.v. taak jurist	104
1.2. Meerwaarde tussenkomst bemiddelaar	107
2. Perceptie omtrent de bemiddelbaarheid	109
2.1. Van rechtszaken	109
2.2. Op basis van conflictkenmerken	111
C. Tussenconclusie	112
III. Juridische bezwaren	113
A. Het kwalitatief onderzoek	114
1. Knelpunten bij doorverwijzing door de rechter	114
1.1. De toegang tot de rechter	114
1.2. Invloed op commitment	116
2. Aandachtspunten voor het verloop van de bemiddeling	118
2.1. Meer rechtsbescherming en -waarborgen via rechtspraak?	118
2.2. Draagwijdte vertrouwelijkheid	120
2.3. Draagwijdte vrijwilligheid	122
3. Het belang van (juridische) bijstand in bemiddeling	124
3.1. Via de bemiddelaar	125
3.2. Via de advocaat	134
3.3. Via de rechter bij homologatie	137
B. Het kwantitatief onderzoek	138
1. Percepties omtrent de rechter als professionele doorverwijzer	138
1.1. Bemiddelingsvoorstel van de rechter, dwang?	139
1.2. Potentiële neveneffecten	141
2. Bemiddeling & toegang tot de rechter	143
3. Rechtsbescherming en trajectwaarborgen	146
3.1. Keuze gerechtelijke geschillenbeslechting/bemiddeling	146
3.2. Verplichte vormen van bemiddeling	149
3.3. Vertrouwelijkheid & verslaggeving	152
4. Percepties omtrent de (juridische) bijstand	155
4.1. Kwaliteit van het bemiddelingsakkoord	156
4.2. Effecten van juridische bijstand	156
4.3. Verwachtingen t.a.v. erkende bemiddelaar	159
4.4. Draagwijdte toetsing rechter	169
C. Tussenconclusie	170

IV. Praktische bezwaren	175
A. Het kwalitatief onderzoek	175
1. Ruimte voor verbetering	175
1.1. Opleiding & tools verwijzers	176
1.2. Extra voorzieningen in gerechten	177
1.3. Innovaties in rechterlijk ambt?	179
2. Kosten bemiddeling	182
2.1. Praktisch bezwaar in de justitiële fase	182
2.2. Gebrek aan transparantie	183
2.3. Financiële opbrengst voor bemiddelaar	184
2.4. Financiële stimuleringsmaatregelen	185
B. Het kwantitatief onderzoek	188
1. Praktische problemen bij de gerechtelijke bemiddeling	189
1.1. Perceptie voor- en nadelen	189
1.2. Problemen potentiële verwijzers	191
1.3. Problemen erkende bemiddelaars	194
2. Nood aan ondersteuning i.h.v. magistraten	196
3. Percepties omtrent de kosten	198
3.1. Kostprijs gerechtelijke bemiddeling	198
3.2. Animo voor financiële incentives	203
C. Tussenconclusie	204
V. Besluit & perspectieven voor verder juridisch onderzoek	207
Deel 3 – Juridische analyse	211
I. Parameters voor een faciliterend juridisch kader	211
A. Grondslagen van het normatief kader	212
1. Gerechtelijke bemiddeling in het Ger.W.	212
2. Evoluties sinds 2005	216
2.1. Beleid & justitieplan minister Geens	216
2.2. Bemiddeling & potpourri's	220
2.3. Ministerieel besluit 19 juli 2016	222
2.4. Toekomstmuziek: wetsontwerp 5 februari 2018	223
3. Evaluatie: gebrek aan heldere & brede visie	224
B. Good dispute resolution policy	228
1. Menselijk welzijn	229
1.1. Perspectief van de conflictpartijen	229
1.2. Multidisciplinaire benadering	233
2. Zelfbeschikkingsrecht	236
2.1. Autonome trajectkeuzes	237
2.2. Verantwoordelijkheid	238

3. Efficiënte trajectkeuze	239
3.1. Diversiteit	239
3.2. Transparantie	242
3.3. Bijdrage van juristen	244
4. Evenwaardigheid	247
4.1. Elk traject evenwaardig	247
4.2. Kwaliteit staat voorop	251
5. Toegankelijkheid	254
5.1. Toegang tot gerechtigheid	254
5.2. Objectieve en subjectieve maatstaven	257
5.3. Ruimere invulling toegang tot de rechter	260
C. Tussenconclusie	262
II. Professionele doorverwijzing vanuit justitie	266
A. Analyse van het normatief kader	266
1. De huidige situatie: relevante procedureregels	267
1.1. Rechtsgrond voor doorverwijzing	267
1.2. Extra voorzieningen in familiale zaken	268
2. Knelpunten in het doorverwijssysteem	270
2.1. Initiatief conflictpartijen: gebrek aan onthaal, informatie en sensibilisering	270
2.2. Initiatief rechter: fundamentele en praktische overwegingen	279
2.3. Evaluatie: suboptimale toegangswegen	294
3. De lege ferenda: wijzigingen op til?	295
B. <i>Quo vadis?</i> Aspiraties en denkpistes	299
1. Globale doelstellingen & referentiekader	299
2. Theoretische & praktische voorbeelden	300
2.1. Multi-door courthouse	301
2.2. Doorverwijzing in Nederland: mediation naast rechtspraak	307
2.3. Het idee van een multidisciplinair loket in België	309
2.4. Pilotprojecten in ons land	311
3. Evaluatie: uniform doorverwijssysteem nodig	314
C. Optimalisatie van de doorverwijzing	315
1. Meer participatie van partijen bij trajectkeuze	316
1.1. Participatief multi-door justitiemodel	316
1.2. Ook participatie aan ontwerp & opvolging	318
1.3. Voldoende draagvlak creëren	320
2. Onthaal in de justitiële fase optimaliseren	322
2.1. Automatische trajectbegeleiding	322
2.2. In een vroege fase	326
2.3. Nood aan wettelijke grondslag?	328
3. Duidelijk en gestructureerd verloop	329
3.1. Intake & informatie	329
3.2. Wachtperiode	331
3.3. Opvolging	332

4.	Professionele trajectbegeleiders	334
4.1.	(Autoriteits)neutrale dienst	334
4.2.	Kennis en vaardigheden	336
5.	Optimalisatie van het aanbod	338
5.1.	Nood aan flexibiliteit en evaluatie	338
5.2.	Verkenning van nieuwe trajecten	340
5.3.	Transparant aanbod	344
D.	Evenwichtige verhoudingen tussen justitie & ADR	345
1.	Verhouding gerechtelijke/buitengerechtelijke conflictoplossing	346
1.1.	Doorverwijzing & geïntegreerd breed onthaal	346
1.2.	Bestaanswaarde buitengerechtelijk én gerechtelijk aanbod ADR	349
1.3.	Geen doorgedreven juridisering van het gerechtelijk aanbod ADR	351
1.4.	'Red flags': zaken bestemd voor rechtspraak	352
2.	Herevaluatie rol van de rechter	355
2.1.	Terug naar de kerntaak?	355
2.2.	Rechter, blijf bij je leest!	359
2.3.	Herwaardering van het belang van rechtspraak	364
2.4.	Rechter houdt ook toezicht en faciliteert in justitie 2.0	366
E.	Tussenconclusie	368
III.	Dwingende aanpak & toegang tot de rechter	372
A.	Naar een meer verplicht karakter?	374
1.	Verplichting <i>in many shapes and sizes</i>	374
2.	Huidige situatie bij ons: vrijwilligheid in de ruimste vorm	378
3.	Recente evoluties	383
3.1.	Verplichting, gespreksonderwerp in het wetgevend debat	383
3.2.	<i>Push</i> magistratuur, <i>de facto</i> discretionaire verwijzing	389
3.3.	De lege ferenda: wijzigingen op til?	391
4.	Draagvlak voor verplichte bemiddeling	393
4.1.	België: bevindingen uit het sociaal-wetenschappelijk onderzoek	393
4.2.	Europa: rebooting-studie	394
5.	Evaluatie: dwang, onmiskenbaar reeds aanwezig in de praktijk	397
B.	Juridische ruimte voor dwingende maatregelen	398
1.	Europa laat open deur naar verplichting	398
2.	Het recht op toegang tot de rechter als grens	401
2.1.	Het recht op toegang tot de rechter toegelicht	402
2.2.	Geen ongelimiteerd recht: de toetsingscriteria	407
2.3.	Europese rechtspraak: ADR, dwang en toegang tot de rechter	409
4.	Samengevat: ruimte binnen duidelijke grenzen	416
C.	Bemiddeling en dwang in justitie 2.0: aanbevelingen	417

1. Wenselijkheid van dwang bij het promoten van bemiddeling in de justitiële context	418
1.1. De wetenschap brengt voorlopig geen soelaas	418
1.2. Motieven voor een dwingendere aanpak	421
1.3. Knelpunten bij het toepassen van dwang	428
1.4. Conclusie: keuze voor vergaande autonomie en proportionele mate van dwang	435
2. Verplichte deelname aan trajectbegeleiding	441
2.1. Verplichte screening en informatie als verantwoorde keuze	441
2.2. Voorstel van de trajectbegeleider in subsidiaire orde	445
2.3. Omvang en gevolgen van de verplichtingen	449
3. Het gebruik van financiële maatregelen	457
D. Tussenconclusie	461
IV. Rechtsbescherming & trajectwaarborgen	464
A. Kwaliteit van de bemiddelaar	466
1. Huidige situatie	466
1.1. Erkenning van bemiddelaars	467
1.2. Toezicht door de Federale Bemiddelingscommissie	469
1.3. Onpartijdigheid & onafhankelijkheid	471
2. Knelpunten	471
2.1. Bijkomende beroepseisen nodig?	472
2.2. Kritiek op het huidig institutioneel kader	472
3. Aanbevelingen	473
3.1. Kwaliteitsnormen, terrein bij uitstek voor zelfregulering	473
3.2. Aandachtspunten bij zelfregulering	478
3.3. Meer daadkracht voor de Federale Bemiddelingscommissie	487
4. Schematisch overzicht	494
B. Kwaliteit van het trajectverloop	495
1. Huidige situatie	496
1.1. Het principe van de vrijwilligheid	496
1.2. Het principe van de vertrouwelijkheid	497
1.3. Overige garanties voor het eerlijk verloop	499
2. Knelpunten	502
2.1. Directieve houding in hoofde van de bemiddelaar	502
2.2. Misbruik van de vertrouwelijkheid	504
2.3. Onvoldoende (duidelijke) garanties voor het eerlijk verloop	505
3. Aanbevelingen	507
3.1. Vermijden van dwang in de bemiddeling	507
3.2. Versoepeling van het vertrouwelijkheidsprincipe	518
3.3. Bijkomende waarborgen voor het eerlijk verloop	525
4. Schematisch overzicht	535

C. Kwaliteit van de uitkomst	537
1. Huidige situatie	537
1.1. Bescherming van publieke en familiale belangen	537
1.2. Juridische kwaliteit van het akkoord	542
2. Knelpunten	545
2.1. Beperking van het toepassingsgebied hindert de bemiddelingspraktijk	546
2.2. Hogere verwachtingen omtrent de toetsingsmogelijkheden van de rechter	547
2.3. Onvoldoende waarborgen voor de juridische kwaliteit van het akkoord	548
3. Aanbevelingen	550
3.1. Geen beperking van het toepassingsgebied, beter <i>a priori screening</i>	550
3.2. Beperkte uitbreiding van de toetsingsmogelijkheden van de rechter	556
3.3. Bijkomende waarborgen voor het recht op juridische bijstand	563
4. Schematisch overzicht	573
D. Tussenconclusie	575
Deel 4. Eindbesluit	585
Bibliografie	597